

»Forandringen er sket i min tid«

– et møde med traditionen

af Hanne Tofte Jespersen

Lever den færøske dans? Svaret afhænger af, hvem man spørger. En udlænding, som er til *Olai* eller er heldig at komme med til en privat fest, hvor der danses færøsk dans, vil svare: ja! Sammenlignet med fx folkedansen i Danmark, som er blevet et rent foreningsanliggende, er der stadig liv i den færøske tradition.

En færing, som kender traditionen indefra, ved derimod, at den har kendt langt bedre dage. At fx repertoiret i dag er snævret ind til ret få kvad og viser. Eller at de færreste kan et helt kvad udenad.

Omvendt *kan* alle færing trine, så dansen kan komme til at gå ordentligt. Og de fleste kender godt historierne i de kendte kvad, omend de ikke kan ordene.

Men det afhænger også af, hvad man lægger i spørgsmålet: er det den færøske dans som isoleret fænomen, man tænker på – det at der overhovedet er nogen, der danser kædedans til gamle viser og kvad? Eller er det færøsk dans som del af en kultur, en livsform? En helhed, hvor det ikke giver megen mening at interessere sig for, hvorvidt en enkelt ingrediens overlever, med eller uden kunstigt åndedræt – fordi den isoleret betragtet ikke *kan* være det, den engang var?

Historien vil altid give et svar – hvis man venter længe nok. En del færing

Martin
Tórgarð
(foto:
Arne
Kjær)

har ikke villet vente på et 'nej', som ville være ensbetydende med, at traditionen var gået i glemmebogen.

Danseforeninger opstod allerede i 1950'erne. En redningsaktion – men især iværksat for at tilgodese behovet og interessen hos dem, som på det tidspunkt stadigvæk kunne kvæde og danse, og som oplevede, at den offentlige dans var blevet *for* ringe.

Dansen var ved at dø ud dengang i 50'erne. I årtierne forinden voksede færre og færre op med den som fundamentet for deres børnelærdom. Kvad og viser var langt fra det eneste kulturtilbud i 30'erne og 40'erne.

Og først og fremmest eksisterede det gamle samfund, hvis »sjæl« kvadene og de gamle viser var et fuldgældigt udtryk for, ikke længere som en ubrudt helhed. Det forandredes med stor hast og blev moderne.

Ikke desto mindre kan man stadig i 1987 møde færing, hvis identitet er rundet af det gamle samfund. Den

gamle kulturs adelsmærke var identitetsfølelsen – en *væren*, generation efter generation i en livsform, som, uden at forherlige en barsk tilværelse, var harmonisk i kraft af fundamentet, en entydig tradition.

»Forandringerne er sket i *min* tid«, siger Martin Tórgarð. Det vil sige siden slutningen af 1920'erne, MT er født i 1925 og voksede op på Nolsoy hos sin moster og hendes mand.

Fra ganske lille fik han indpodet et væld af sange. Martin Tórgarðs repertoire i dag omfatter op mod 10.000 vers, heraf 5–6.000 i form af folke- og kæmpeviser og kvad. Men også utallige nordiske sange og revyviser, fx Osvald Helmuths.

»Min moster havde en meget god stemme og sang og trallede altid. Viser, sange, salmer – både færøske og danske. Min fosterfader kunne mange kvad også, og de danske kæmpe- og folkeviser kunne de fleste på Nolsoy dengang.

Min bedstemoder fortalte historier,

*Færøsk dans
efter grinde-
fangst
(arkivfoto fra
Føroya Forn-
minnisavni)*

da jeg var en lille dreng, og det var ofte sagn fra visebogen.* Når der skete noget spændende i historien, sang hun et par af versene.

Så jeg hørte meget til det og var næsten 'tvangsindlagt' til at få interesse for det.«

I 1947 flyttede MT fra Nolsoy, i dag bor han i Tórshavn. I næsten 30 år har han sejlet med ambulancebåd mellem øerne; før det med trawler, ved Svalbard, på Grønland og Island. I 1952 var han med til at stifte Danseforeningen i Tórshavn, og han kommer der stadig ind i mellem:

»Men jeg må sige – og det er ikke romantik – at selv om der ofte har været

* *Danske kæmpe- og folkeviser*, kernen i repertoiret på Nolsoy.

god dans i Danseforeningen, har jeg alligevel aldrig oplevet sådan en dans dér, som den jeg husker fra Nolsoy.«

I MT's barndom blev der danset hver søndag aften fra oktober til og med fastelavn. Det foregik i Afholdsforeningens hus i Nolsoy bygd, og med 100 mennesker var det stopfyldt. Det blev det ikke hver søndag, men i højtiderne, fx 2. juledags aften og Nytårsdags aften kom stort set alle i dans, og der blev danset til den lyse morgen.

3. juledag, dagen efter nytårsdag og fastelavnsmandag blev danselokalet åbnet for børnene om eftermiddagen; ellers var dansen for voksne, dvs. fra konfirmationsalderen og opefter.

»Vi dansede også i skolen, på gangen. Skolen var jo 'indviet', og jeg tror ikke

læreren kunne lide vi dansede dér. Så vi gjorde det, når han var til frokost.

Det var i ældste klasse (fra 11 år; skolen havde 3 klasser). Men *stev*, trinene, lærte man næsten som man lærte at gå. Jeg kan huske jeg stod på min mosters fødder og så dansede hun – da har jeg været 2–3 år. Det har jeg også gjort med mine egne børn og børnebørn«, fortæller MT.

I 1940'rne sløjede dansen af – »det viste sig at mine jævnaldrende kunne for få vers. De samme viser blev sunget om og om igen, om ikke samme aften så dog for tit. Folk fik andre interesser, og nu tildags – jeg kan godt forstå at unge mennesker ikke sætter sig ned og lærer viser og kvad udenad. Der er så meget andet at være optaget af. Og det var det, som var begyndt dengang.

Der skal en stærk interesse til, hvis man ikke er opvokset med det. Også vi ældre lader os jo underholde hele tiden. Der står noget dér (MT peger på TV'et i stuen) det skulle aldrig have været opfundet! Vi trykker på en knap, og så har vi både kvad og rock!«

På spørgsmålet om, hvad hans familie »lavede«, hvad de levede af i barndomsårene, svarede MT: »Ja, dengang havde man ikke noget *fag*. Men de kunne en masse ting«. Fosterfaderen skaffede føde til familien ad forskellige veje: vogtede får, fiskede, fangede fugle »han var en meget dygtig skytte«, hjalp med høsten, skar tørv, sejlede indimellem.

At kvad og viser var en anderledes integreret del af ens liv, kom bl.a. til udtryk i den daglige tale. »Man greb til ordene«, brugte de talemåder som versene rummer, og så vidste man, hvad meningen var. En gammel mand eller

kone, som følte sig lidt tung, kunne med et citat sige: »Onkuntíð var mín fótur so lættur« – en gang var jeg let på tå! (som fru Margreta da hun igen satte foden på Norges jord).

Kvad og viser siger først for alvor én noget, når man er fortrolig med de historier og den livsvisdom, de indeholder. Også for lærere, der i 1980'erne søger at lære børn i skolen kvad, er det udgangspunktet:

»Børnene kan godt lide historien om Sigmund, den gode og Tróndur, den onde, Sigmund der bliver dræbt af kærligheden på Suðuroy efter at have svømmet helt fra Skúvoy osv. Først når de har hørt det i færøsk historie og så kan syngte historien bagefter, siger det dem noget. Og før man får det ud i dansen, er den jo ingenting«, fortalte Hilmar Joensen, * lærer på Nolsoy skole.

Om den færøske dans, han selv vokse op med, siger Martin Tórgarð, at det aldrig bliver det samme igen. Styrken i, uden bitterhed at kunne sige sådan om sin baggrund, forplanter sig til den, der lytter til ham.

Hans fortælling kalder på ydmyghed over for det gamle, som var rigt på sin måde. Og den understreger det ejendommelige i at sidde og *tale om* sang og dans, som har været en naturlig del af tilværelsen for ham.

I samme bevidsthed, side om side med erindringerne lever erkendelsen af forandringen: »Det er i min tid, den er foregået. Dengang havde vi ikke så meget forskelligt at tage os til, folk underholdt sig selv.«

Martin Tórgarð tilføjer med et lille smil: »Og jeg kan godt sige, de var ikke mindre fornøjede«. □

Zacharias
Sørensen
(foto
Arne Kjær)

Færøsk melodibog på vej

Det er ikke kun inden for det færøske fiskeri, at den nyeste teknologi finder anvendelse. Også i musik er den for længst taget i brug. En af de mere usædvanlige anvendelser stødte vi på hos Zacharias Sørensen. Han har orlov fra sit job som musiklærer på gymnasiet i Tórshavn for at arbejde på udgivelsen af en melodibog til *Songbók Føroya Fólks* (SSF).

En del af sangene i den færøske sangbog er det efterhånden kun den ældre generation, der kender melodierne til. Især musiklærere kommer tit i bekneb, for mange af melodierne er ikke udgivet.

Det råder Zacharias Sørensen nu bod på, bl.a. ved et større indsamlings- og registreringsarbejde. Her har han taget teknologien til hjælp. Dels til at ordne og lagre melodier på diskette – ofte er der flere melodier til hver tekst – og dels som en praktisk hjælp til de klaverarrangementer, der skal gøre melo-

dibogen til den håndsækning, mange i disse år savner.

MODSPIL har fået lov at bringe 3 »forskud«, forsynet med Zacharias Sørensens kommentarer. De 3 sange repræsenterer forskellige sider af den levende færøske sangkultur, som består af mere end kvad og folkeviser: dels sange med rødder i 1800-tallets nationale bevægelse, dels viser fra nyere tid, ofte færøske tekster til viser fra andre nordiske lande, og også mange ny-skrevne sange.